

İyâz'ın ailesinin Âmid'de kaldığı, bu şehirdeki Ebû Eyyûb ailesinin onun soyundan geldiği belirtilmektedir. İyâz b. Ganm'in kendisinden devlet memuriyeti isteyen akrabalarını reddetmesi, ganimetlerden payına düşen her şeyi dağıttığı için geriye iki at ve bir deve den başka bir şey bırakmaması onun dürüst ve cömert bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir. İyâz b. Ganm'in rivayet ettiği bir hadis Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde yer almıştır (III, 403-404).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 49; III, 403-404; Vâkıfî, *Fütûhu's-Sâm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-cil), II, 97-117, 123-175, 182-183, 270-310; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 398; VIII, 13; Belâzûrî, *Fütûh* (Fayda), s. 246-255; ayrıca bk. İndeks; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 51, 53-56; İbnü'l-A'sem el-Kûfî, *el-Fütûh*, Beyrut 1406/1986, I, 195, 244, 247-260; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, I, 183-184; İbn Abdülber, *el-İstü'âb*, III, 128-129; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve*, I, 668-670; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 56, 150, 269, 359; II, 135, 236, 285, 303, 380-381, 447; III, 14-15, 52, 59, 216, 262; IV, 237, 329, 403; V, 39, 238, 289; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 384, 395, 421, 429, 493, 495-496, 524-526, 531-535, 562, 569; a.mlf., *Üsdü'l-gâbe*, IV, 323-324, 327-329; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, II, 354-355; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 50; Fikret Işıltan, *Urfa Bölgesi Tarihi*, İstanbul 1960, s. 49-58, 61-63, 65-66, 69-71, 73, 75-82, 84, 86, 88-91, 93, 95, 100; T. H. Weir, "Harrân", *İA*, V/1, s. 300; J. Schleifer, "İyâd", a.e., V/2, s. 1235; E. Honigmann, "Nasîbin", a.e., IX, 101; a.mlf., "Rakka", a.e., IX, 608; a.mlf., "Urfa", a.e., XIII, 53.

ASRİ ÇUBUKÇU

İYÂZ b. MÜSÂ

(bk. KÂDÎ İYÂZ).

İYÂZÎ, Ebû Nasr

(أبو نصر العياضی)

Ebû Nasr Ahmed b. el-Abbâs b. el-Hüseyn es-Semerikandî (ö. III./IX. yüzyılın son çeyreği [?])

Hanefî âlimi.

Ebû'l-Muîn en-Nesefî'nin, Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'nin hem hocası hem ders arkadaşı olduğu yolundaki kayıtları dikkate alınırsa Semerkant'ta III. (IX.) yüzyılın ilk yarısında doğduğu söylenebilir. Tabakat kitapları Sa'd b. Ubâde'nin soyundan geldiği hususunda görüş birliği içindedir. Nesefî'nin verdiği soy zincirine göre İyâzî onuncu göbekte Sa'd b. Ubâde'ye ulaşmaktadır. Kaynaklar, İyâzî'nin Mâtürîdî ile birlikte Ebû Bekir el-Cüzcânî'den ders aldığını kaydeder; İyâzî, ancak o devrin diğer âlimlerinden temel İslâmî ilimleri tah-

sil etmiş olmalıdır. Henüz yirmi yaşlarında iken ders vermeye başlamış, kelâm ve fıkıh sahasında hepsi de Mâtürîdî'nin akranı olan kırk kadar öğrenci yetiştirmiştir. Bunun yanında bölgede İslâm'ın yerleşmesi için büyük çabalar gösteren İyâzî bu amaçla sık sık savaşlara katılmış ve bunların birinde şehid olmuştur. Kefevî'nin naklettiğine göre İyâzî, yanında oğlu Ebû Ahmed bulunduğu halde bir savaşa katılmış ve esir düşmüş, diğer esirlerle birlikte bölgenin yöneticisine götürülmüştür. Yönetici eline bir yay alarak, "Bunu kim gerebilir?" diye sormuş, İyâzî kendisinin gerebileceğini, fakat bunun için oka ihtiyacı olduğunu söylemiş, bunun üzerine kendisine ok verilmiş, o da oku yaya taktıktan sonra yöneticiyi öldürmüştür, kendisi de hemen öldürülmüştür (*Ketâ'ibü a'lâmi'l-ahyâr*, vr. 127^b-128^a).

İtikadî ve fikhî açıdan Hanefî geleneğine bağlı olan İyâzî, başta Mu'tezile ve Neccâriyye olmak üzere bölgede faaliyet gösteren Ehl-i sünnet dışı fırkalarla mücadele etmiş, Mâtürîdî düşüncesinin oluşmasına öncülük yapmıştır. Yaşça kendisinden daha küçük olmasına ve aralarında hocalık-öğrencilik ilişkisi bulunmasına rağmen Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'ye büyük saygı göstermiştir. Nesefî onun Mâtürîdî'nin ilmi ve fikrî seviyesini çok takdir ettiğini, hatta bu talebesi gelmeden derse başlamadığını kaydetmektedir (*Tebşîratü'l-edille*, I, 359). İnanç konularında bir taraftan naklin çizdiği sınırları aşmazken diğer taraftan akla da önem vermiş, Ebû Hanîfe'nin yolundan yürüyerek hem Mu'tezile'yi hem bid'at fırkalarını reddetmiştir. Kaynaklarda onun Ehl-i sünnet dışı fırkalara mensup kimselerle tartışmalar yaptığı, hasımlarının kendi görüşlerini temellendirmek için istidlâlde bulundukları âyetleri tam tersine onların fikirlerini çürütecek şekilde yorumladığı ve onları yenilgiye uğrattığı ifade edilmektedir. İyâzî'nin Allah'ın sıfatları hakkında *Mes'elletü's-şifât* adlı bir eserinin bulunduğu zikredilmektedir.

İyâzî'nin Ebû Ahmed ve Ebû Bekir adlı oğulları Mâverâünnehir bölgesinde Ehl-i sünnet akaidi ve Hanefî fıkının gelişip yayılmasına hizmet etmişlerdir. Bunlardan büyük oğlu Ebû Ahmed kendini daha çok fıkıh sahasında yetiştirmiştir. Hocası Hakîm es-Semerikandî, Horasan ve Mâverâünnehir'in son yüzyıldan beri ilim, anlayış, ifade kabiliyeti, nezaket, iffet ve takvâ bakımından onun gibi birini yetiştiremediğini söylemiştir. Ebû Hafs el-Kebir'in torunu Ebû Hafs el-İclî de, "Ebû

Hanîfe'nin mezhebinin isabetli olduğunu kanıtlayan delil Ebû Ahmed'in onu benimsemesidir; çünkü böyle bir kişi hak olmayan bir mezhebe asla itibar etmez" demiştir. Ebû Bekir Muhammed ise bilhassa kelâm ilminde yetiştirilmiştir. Onun, Ehl-i sünnet'le Mu'tezile arasındaki temel farkları on madde halinde ortaya koyan *el-Mesâ'ilü'l-aşr el-İyâziyye* adıyla bir eser telif ettiği nakledilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Nesefî, *Tebşîratü'l-edille* (Salamé), I, 356-357, 359; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-mu'diyye*, I, 177-178; III, 36-37; IV, 10-11; Mahmûd el-Kefevî, *Ketâ'ibü a'lâmi'l-ahyâr min fukahâ'i mezhebi'n-Nu'mân el-muhtâr*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 630, vr. 127^b-128^a; Temîmî, *et-Tabakâtü's-seniyye*, I, 362-363; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 23; Muhammed b. Tavîf at-Tancî, "Abû Mansûr al-Mâtürîdî", *Adîf*, IV/1 (1955), s. 1-12.

İLYAS ÜZÜM

İYİLİK

(bk. HAYIR).

İYİMSERLİK

Varlığın aslının tamamen iyi olduğunu, kötülüğün ârizi olarak varlığa katıldığını savunan felsefî anlayış; hayatın iyi yanlarını görmeyi telkin eden dünya görüşü için kullanılan felsefe ve ahlâk terimi.

Tanrı, evren, insan ve hayata olumlu bir bakışı ifade etmek üzere kullanılan *iyimserlik* terimi Tanrı'nın iyi ve âdil olduğu, dolayısıyla iyi olanı yarattığı, bunun sonucu olarak halen var olan âlemin daha iyisi ve daha güzeli düşünülemez kadar mükemmel olduğu fikrini içerir. İyimserliğin karşılığı olarak Osmanlı Türkçesi'nde *nikbinlik*, modern Arapça'da *tefâül*, Batı dillerinde ise Latince *optimus* kelimesinden gelen terimler kullanılır. Varlığın aslının tamamen kötü olduğunu veya kötülüğün iyilikten daha çok bulunduğu savunan görüşlere ise *kötümserlik* (bedbinlik, teşâüm, pessimizm) denmektedir.

İptidai dinlerde açık şekilde bir iyilik-kötülük ayırımı yapılmamakla birlikte bu dinlerin kozmos telakkilerinde varlık ve olguların iyi bir öze sahip olduğu kanaati hâkimdir. Buna karşılık Zerdüştilik ve onun etkisinde gelişen Maniheizm, Mezdekiyye gibi dinlerde hayır-şer düalizminin açıkça hâkim olduğu görülmektedir. Yine Budizm ve Hinduizm'de gnostik fel-